

Milli Güvenliğin Bir Unsuru Olarak Enerji Politikalarının İncelenmesi

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK*

Giriş

Türkiye'nin medya gündemine bakıldığında, son yıllarda silahlanma, askeri güç gibi kavramların, bilgi kullanımı hızı ve yeteneği, demokratikleşme ve uygarlaşma ile yer değiştirdiği düşünülebilir. Güçler arasında bir dönüşüm olduğu doğrudur. Birinci Dünya Harbi'nden önce, o günün gelişmiş ülkeleri, silah gücünün önemine rağmen, enerjinin önemini 1900 yıllarında fark etmişler ve bugünün önemli petrol yataklarını 1915 yıllarından başlayarak idarelerine almak için Birinci Dünya Harbi'ni başlatmadan yeni bir siyasi dünya haritası çizmişlerdir.¹

Açıklama

Dünyamızın kıt kaynakları, enerjinin önemini bugün daha da arttırmıştır. 1990 yılından başlayarak I. Körfez Harekâtı ve son yıllardaki Afganistan, Irak işgallerinin enerji için olduğu genel kanı olarak kabul edilmektedir. Azerbaycan petrolünün uluslararası arenada gelişmişlerce kullanılmaya başlanması bir bakıma bu ülkeyi ikinci bir işgalden korumuş olabilir.

Bir ülkenin ayakta kalabilmesi için gereken en önemli unsurlardan biri enerjidir. Fabrikaların çalışmasından evlerde ocakların yanmasına, ulaşımın sağlanabilmesinden iletişime, kısacası hayatın sürebilmesi için gerekli her şey enerjiye bağlıdır. Yakın zamanda Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan anlaşmazlık yüzünden ortaya çıkan doğal gaz sorunu bütün Avrupa'yı alarma geçirmiş, ülkemizde de nükleer enerji ve alternatif enerji konularını tekrar gündeme getirmiştir.

Enerji sorunu bir ülkenin bütün fonksiyonlarını olumsuz biçimde etkileyebilir. Bir ülkenin milli güvenliği ve refahı o ülkenin enerji gücü ile ölçülebilir. Enerji olmadan bir ülkenin kendini savunabilmesi imkânsızdır. Ülkemiz şu an

*Bahçeşehir Üniversitesi Sanayi Koordinatörü ve Öğretim Üyesi

¹ O. Almak, *Türkiye ve Batı'da İnsan Hakları*, Penguin Yayınları, 2005, Ankara

özellikle petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz gibi temel enerji kaynakları itibarıyla dış kaynaklara bağımlıdır. Bu kaynakların herhangi bir sebeple kesilmesi durumunda ciddi tehlike ile karşılaşılacaktır. Üretim aksayacak, iletişim sorun olacak, nefes almak güçleşecek ve yüksek boyutlarda elektro-termomekanik maddi hasar ortaya çıkacaktır. Olası enerji sorunlarına karşı yapılması gerekenlerden biri de farklı enerji kaynaklarına yönelmektir. Bu sebepten ötürü günümüzde birçok alternatif enerji araştırmaları yapılmaktadır. Gelecek, bu alternatif enerji kaynaklarına bağlıdır. Petrol ve doğal gaz rezervleri hızla azalırken ülkeler nükleer enerji ve alternatif enerji arayışlarına girmişlerdir. Ülkemizde de bu konuda kısa zamanda stratejik kararların alınması ve uygulamaya geçilmesi Türkiye’nin gündemine defaten girmiş bulunmaktadır. Enerji varlığı veya yokluğu ülkelerin sürdürülebilir milli güvenliği için gerçek potansiyel güç ölçümünde en önemli mukayese kriteri olmuştur.

Ülkelerin savunma, savunma sanayii ve enerji kaynakları kendi ulusal güçlerince keşif ve idare edilebildiği nispette, o ülkenin güvence ve konforu o ülkenin gelecek nesilleri için daha sürdürülebilir ve umut verici olur.

Enerji kıtlığı ve bunun yol açtığı endişe ülkenin sosyal dengelerini bozar. Hak etmeden kazanmak ile hak etmeden kullanmak arasında hiç bir fark olmadığı gün geçtikçe daha da açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan, üretmeyen bir toplum, ancak varsa mirasından bir şeyler harcayacaktır. Türkiye’nin depolarında veya hazinesinde harcayacak parası ve enerji kaynakları yoktur. Haksız enerji kullanımı büyük şehirler de dâhil olmak üzere ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kaçağın önlenmesine, kaçağı kullananlarca direnç gösterilmektedir. Türkiye’de bölgesel adaletsizlikler ve yokluklar bu alanda da sesli itirazların giderek yükselmesine sebep olmaya adaydır. Kaçak elektrik kullanımını Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama %8 civarındayken, Türkiye’de bu oran maalesef %18’lere varmaktadır.² Bu oran daha da büyük olabilir. Kaçak akaryakıttan dolayı Türkiye’nin uğradığı vergi kaybının ise 3 milyar dolar’ı bulduğu, buradan elde edilen haksız gelirin bir kısmıyla kanun dışı örgütlerin finanse edildiği ve bu durumun ülkemizin güvenliğini açıkça tehdit ettiği edilen bilgiler arasındadır.³

Türkiye’nin jeopolitik konum itibarıyla enerji üretimi, iletimi, tüketimi konusunda seyirci olma seçeneği ve lüksü yoktur. Bu alanda oyuncu konumunda olmak için tüm stratejik ve ekonomik imkânlarını seferber etmek durumundadır. Ülkede doğal gaz rezervi olmadığı halde elektrik üretiminin %44’ünün bu ithal kaynaktan elde ediliyor oluşu enerjinin maliyetini arttırdığı gibi, dış

² Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi, *Türkiye Elektrik İstatistikleri Raporu*, 2004

³ Basın, *Akaryakıtta büyük operasyon*, 21 Mart 2006

kaynaklara bağımlılık dezavantajını da beraberinde getirmektedir.⁴ Rusya ve Ukrayna arasındaki enerji anlaşmazlığında, Türkiye de teknik ve psikolojik olarak olumsuzluktan etkilenmiştir. Bu krizde büyük bir ekonomik güç teşkil eden Avrupa ülkelerinin düştüğü zor durum unutulmamalıdır.

Bilimin bu sorunlarla ilgili önerdiği çözümlere siyasetin itibar derecesi, enerji sorununun daha da büyümesine veya sorunun düşük profille seyrine sebep olabilir. Ülkede üretimle, güvenlikle, sağlıkla, uygarlıkla ilgilenen her organizasyonun aranan çözümlerde bilimsel teknikleri ön plana alması ve tasarrufun ödüllendirilmesi bir kuvvet çarpanı kapsamında önemlidir.

Enerji ile ilgili raporların ve kongrelerin bir eylem planına ihtiyacı vardır. Türkiye'nin önünü görmesi için, eylem planlarının yeterli, öncelikli ve etkin olarak hazırlanması önem arz eder. Türkiye'de gerek iş dünyasının, gerekse bilim dünyasının enerjide doğru ve etkin yol haritaları çizmekte görevleri vardır. Bu anlamdaki çalışmaların süratle hayata geçirilmesi kaçınılmazdır. Ülkemiz enerjisindeki dışa bağımlılık oranı ve dünyanın enerji kaynaklarının Türkiye'dekilerle paralel bir şekilde tükenme noktasına doğru gitmesi Türkiye için tehlike oluşturmuştur. Ulusal organizasyonlarca enerji arz-talep, tedarik yol haritalarının stratejik bir öngörüye kavuşturulması, yeni kaynaklara erişilmesi, tasarrufun ödüllendirilmesi önem kazanmıştır. Böyle bir çalışmanın ana hatları şöyle özetlenebilir:

a) Uygulanabilir bir yol haritasında şimdiye dek vizyon ve misyon tanımlarının çok yapıldığı, bir an önce eylem planına geçilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

b) Türkiye'nin enerji üretimindeki birinci hedefi, üretimdeki yöntem ne olursa olsun ülkenin öz kaynaklarının kullanılmasıdır. Bunun için nükleer enerji ve rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, hidroenerji, hidrojen enerjisi gibi alternatif enerji türlerine odaklanmak; bu alanların gerektirdiği ileri teknolojiye mutlak surette hâkim olmak gerekmektedir.

c) Enerjiye ilişkin yeni keşifler, alternatif enerji kaynaklarıyla ilgili çalışmalar teşvik edilmelidir. Alternatif enerji üretimi yöntemlerinin, aynı zamanda çevre ile de dost olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

d) İleri teknoloji ve nükleer enerji konusundaki çekingenlik ve kararsızlık, eğitim ve gerçek ihtiyacın talep gücüyle aşılmalıdır.

e) Enerji ithali yerine ülkenin öz kaynaklarının tercih edilmesi stratejisinin bir uzantısı olarak; ülke içindeki kaynak kullanımı konusunda da devletin kendi imkânlarını değerlendirmeye öncelik vermesi gerekir.

⁴ Basın, *Türkiye'nin enerji oyununda 'seyirci kalma' şansı yok*, 27 Mart 2006

f) GAP ve benzeri atıl enerji yatırımları bir an evvel tamamlanmalı, devre-ye alınmalı ve buralara bağlanmış olan maddi kaynaklar, zaman ve iş gücü gü-nümüz şartlarının gerektirdiği enerji çalışmalarına yönlendirilmelidir.

g) Hukuki alt yapı; hukuk, siyaset ve bilim adamları iş birliği ile kurulma-lıdır. Bu anlamda kaçak enerji kullanımı ve ithali ile ilgili ciddi tedbirler ve yaptırımlar en kısa zamanda sisteme dâhil edilmelidir. Bu şekilde kaçak ener-ji oranını AB ülkeleri seviyesine getirmek dahi ülkenin enerji sıkıntısında fark edilebilir bir iyileşme sağlayacaktır.

h) Tüm bunlarla ilgili siyasi, toplumsal ve teknolojik bir konsensüs sağlan-malıdır.

i) Tasarruf ödüllendirilmelidir.⁵ Toplu taşıma alt yapısı özellikle uydu kent-lerde tamamlanmalı ve bunların kullanımını özendirmek üzere çalışmalar yap-ılmalıdır. Fakir ülkenin çok değerli kaynakları, kolay ve ucuz enerji ithaline harcanmamalıdır.

j) Gözle görülür bir enerji yokluğu krizi medyada yer alıyor. Türkiye’de yapılacak ekonomik ve uygun enerji üretiminin ve aynı zamanda tüketimde ta-sarrufun ödüllendirilmesi; bu stratejinin kamudan başlayarak eğitimle, medya unsurları da kullanılarak ülkeye yaygınlaştırılması önemli bir emek ve kazanç gerektirecektir.

k) Özelleştirme bağlamında; cumhuriyetle beraber kazanılmış ekonomik değerlerin ve karma ekonomik sistemin bir çırpıda tamamının değiştirilmesi-nin mümkün olmadığı son yıllarda görülmüş ve çok arzu edilmesine rağmen bu alanda beklenen özelleştirme hızına erişilememiştir. Fransa gibi bazı ya-bancı ülkelerin kendi enerji üretim ve iletim sistemlerinde hala daha devlet mekanizmalarıyla iş görmelerine rağmen, Türkiye’deki özelleştirmenin des-tekleyicisi olmaları oldukça düşündürücüdür.

l) Görülen odur ki; ülkenin eğitimi ve savunması ne derecede bir ekono-mik yatırım gerektiriyorsa, enerji için de aynı seviyelere yükselen bir yatırım potansiyeli gerekmektedir. Çeşitli araştırmalara göre, yıllık 5 milyar doların üzerindeki enerji yatırımlarının bu ihtiyacı karşılayabileceği değerlendirili-yor.⁶

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin dünyanın nimetlerinden istifade-si gelişmişlere nazaran ne kadar az ise, gelişmiş ülkelerin hem dünya nimetle-rini tüketmede hem de sera gazı emisyonlarında dünyayı kirletmede katkı pay-

⁵ O. Almak, *İnsan Hakları ve Avrupa Birliği, Çelişkiler ve Yorumlar*, Turk Yayınları, 2005, İstanbul

⁶ Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği Araştırma Raporları, *Türkiye’nin Enerji Ekonomisi ve Petrolün Geleceği*, Şubat 2006

ları o derece yüksektir. Dünyanın ikliminin değişmesinde, insanoğlunun sağlığının bozulmasında Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Rusya, Japonya, Hindistan, Almanya, İngiltere, Kanada, Kore, İtalya, Fransa, Meksika ve Avustralya gibi ülkeler ilk sıraları oluşturmaktadır. Bu bakımdan konu değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkelerin sera gazı ve karbondioksit emisyonları nedeniyle dünyamıza ve aynı zamanda insanoğluna vermiş oldukları zarar önemli bir tehdit olarak devam etmektedir. Bilindiği üzere sera gazı emisyonlarının yaklaşık %85'i enerji sektöründen kaynaklanmakta olup, artan enerji tüketimi-ne paralel olarak emisyon değerleri de artmaktadır.⁷

Türkiye'de doğal yaşamda nefes almak zorlaşıyor. Enerjisiz ayakta durmak mümkün değildir. Türkiye'nin, Türk vatandaşının, sanayicinin, Devletin, yaşam ve uygarlık yarışında soluşunu enerjisine göre ayarlamak mecburiyeti vardır. Enerjide yeni, doğru, güncel, orta ve uzun vadeli enerji üretim, tüketim, verimli kullanım, tasarruf politika ve projeleri önemlidir.

Siyasi ve askeri çalkantılardan arınmış, bir gün temenni edilir ki yarınlar-da istikrarı sağlanmış bölgemizde iyi komşulukların verimli olarak kullanılması milli güvenliğin en önemli unsuru olarak düşünülebilir.

Sevgi, eğitim, enerji, varlık olumlu bölüşülen tatlı değerlerdir. Yokluk, acı, korku, fakirlik ise bölüşülmesi acı olan değerlerdir. Üretilirse, kazanılırsa, yaratılırsa, çalışılırsa değerlerimiz artar. Türkiye'de sürdürülebilir işğa, uygarlığa ulaşmak önemli bir enerji ve güç gerektirmektedir.

Sonuçlar

- Silahlanma ve askeri gücün yerini, bilgi kullanım hızı ve yeteneği alıyor.
- Dünyanın kıt kaynakları enerjinin önemini arttırdı.
- Bir ülkenin ayakta kalabilmesi, sistem kaosa sürüklenmeden hayatın sürdürülebilmesi için en önemli unsurlardan biri enerjidir. Bir ülkenin milli güvenliği ve refahı o ülkenin enerji gücü ile ölçülebilir.
- Ülkemiz günümüzde temel enerji kaynakları itibarıyla dış kaynaklara bağımlıdır.
- Dünyanın her yerinde farklı enerji kaynakları için arayış başlamış, alternatif enerji kullanımını hayata geçirebilmeye yönelik çalışmalara büyük yatırımlar yapılmıştır.
- Enerji kıtlığı ve bunun yol açtığı endişe ülkenin sosyal dengelerini bozar.
- Haksız enerji kullanımı, büyük şehirler de dâhil, ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kaçak elektrik kullanımı AB ülkelerinde %8 civarındayken, Türkiye'de %18'e ulaşmıştır. Kaçak akaryakıttan uğranan vergi zararı ise 3 milyar dolar dolayındadır.

⁷ Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi *Türkiye Enerji Raporu*, sf: 90, sf: 94

• Türkiye’nin jeopolitik konum itibarıyla enerji konusunda *seyirci* değil *oyuncu* olması gerekir.

• Türkiye’nin doğal gaz rezervi olmadığı halde elektrik üretiminin %44’ü bu kaynaktan üretilmektedir. Bu hem dışa bağımlılık hem de yüksek maliyet dezavantajlarını beraberinde getirir.

• Ülkemizin enerji ile ilgili çok acil bir eylem planına ihtiyacı vardır.

• *Yol Haritası:*

• Eylem planlarını bir an önce uygulamaya yönelik yapmak gerekir.

• Planlardaki birinci hedef enerjide öz kaynakların kullanılması ve çeşitlendirilmesidir. Bu araştırma ve çalışmalarda nükleer enerji ve alternatif enerji türlerine (rüzgâr, güneş, jeotermal, hidrojen enerjileri ve hidroenerji gibi) odaklanmak yerinde olacaktır. Alternatif enerji türlerinin bir avantajı da çevreye zarar vermemeleridir.

• Enerji ile ilgili yeni keşif ve araştırmalar teşvik edilmelidir.

• Halk ileri teknoloji ve nükleer enerji hakkında bilgilendirilmeli, bu şekilde çekingenlik ortadan kaldırılmalıdır.

• GAP ve benzeri atıl yatırımlar bir an önce tamamlanıp tam kapasite devreye alınmalıdır.

• Hukuki alt yapı hukuk, siyaset ve bilim adamlarının ortak çalışmasıyla kurulmalı ve yürürlüğe alınmalıdır.

• Tüm bunlarla ilgili siyasi, toplumsal ve teknolojik bir konsensüs sağlanmalıdır.

• Tasarruf ödüllendirilmeli, toplu taşıma alt yapısı tamamlanmalı ve bunların kullanımı özendirilmelidir.

• Bu yol haritasının uygulanabilmesi için yüksek bir yatırım potansiyeli ve büyük emek gerekir. Çeşitli araştırmalara göre bu ihtiyacı ancak yıllık 5 milyar dolar’ın üzerindeki yatırımlar karşılayabilir.

• Dünya nimetlerinden en büyük payı alan gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere nazaran enerji kullanımları ile dünyayı ve atmosferi kirletme hızında da önde gitmektedirler.

• Enerjide yeni, doğru, güncel, orta ve uzun vadeli üretim, tüketim, verimli kullanım, tasarruf politika ve projeleri önemlidir.

• Bölgemizde siyasi ve askeri çalkantılardan arınmış olmalı ve komşuluklarımızı verimli olarak kullanabilmeliyiz.

• Üretilir, çalışılır, kazanılırsa değerlerimiz artar. Enerji sıkıntısı olmaması için önemli bir güç ve emek sarf etmek gerekmektedir.

Not: Bu çalışmaya değerli katkı sağlayan Elektrik Müh. Handan Beyeç Görgün ve Mekatronik Müh. Güneş Kurşun’a teşekkür ederim.